

СТ А Н О В И Щ Е

От Доц. Д-р Весела Стоянова Стоянова, дм

Катедра по психиатрия и медицинска психология, МУ София

Външен член за МУ-Варна на научно жури, формирано на основание на

Заповед № Р-109-217 от 25.05.2022 г. на Ректора на МУ - гр. Варна

Относно дисертационен труд на тема: **Приложение на скринингова методика при изследването на пациенти, употребяващи алкохол в клинична популация** за присъждане на научна степен „доктор” в област на висшето образование 7.1. Медицина на Д-р Светла Милчева Борисова, зачислена редовна форма на обучение в докторска програма „Психиатрия”, професионално направление 7.1. Медицина със заповед № Р-109-56/01.02.2019 год. и отчислена с право на защита със заповед № Р-109-217 от 25.05.2022 год.

Становището е изготвено в съответствие със ЗРАСРБ и правилника за Приложение на на ЗРАС в МУ- гр. Варна, за присъждане на научната степен „доктор“

Биографични данни: Д-р Светла Милчева Борисова придобива магистърска степен по медицина и професионална квалификация лекар през 2002 год. През периода 2002-2006 год. работи като общо практикуващ лекар. Впоследствие от 2008 год. до 2012 год. продължава като лекар-ординатор във Второ психиатрично отделение на УМБАЛ „Св. Марина” гр. Варна. От 2013 год. след придобиване на специалност заема длъжността лекар-психиатър в същото лечебно заведение. От 2019 год. заема длъжността асистент към Катедра по Психиатрия и медицинска психология, МУ-гр. Варна и продължава дейността си като психиатър към гореспоменатото отделение на УМБАЛ „Св. Марина” гр. Варна. Д-р Борисова участва активно в диагностично-лечебната и експертно консултативна дейност на лечебното заведение, в което работи. От 2019 год. се включва активно и в научно изследователската и преподавателска дейност на катедрата по Психиатрия и медицинска психология гр. Варна като асистент. През 2019 год. е зачислена и като докторант към същата катедра. Има участия в редица проекти и допълнително обучение в различни квалификационни програми. Част от специализациите ѝ са свързани с методология, анализиране и статистика при провеждане на научни изследвания. Има 4 публикации за периода 2013-2018год,

включително в списания с импакт фактор в съавторство с авторитетни имена в областта на зависимостите. Участва и като съавтор в създаването на учебници и ръководства за сестри, студенти и специализиращи лекари.

Структурата на дисертационния труд е оформена съобразно изискванията като съдържа 166 страници с включени 29 фигури, 45 таблици и 4 приложения. Съдържа: литературен обзор; цел, задачи, материали и методи; резултати; обсъждане; изводи и приноси. Библиографската справка обхваща 156 източника, от които 16 на български език и 140 на английски.

Авторефератът е представен на 46 страници и отразява съответно дисертационния труд. Налице е техническа грешка на заглавната страница, която предстои да бъде коригирана, тъй като дисертационният труд е за присъждане на образователната и научната степен „доктор“, а не „Доктор на науките“

Актуалност на избраната тема: Алкохолът е психоактивно вещества със значителен ефект върху здравето, като все още отсъстват единни международно приети механизми за контрол. Употребата и неговите ефекти се разглеждат по-скоро в рамките на спектър, а не категориално, като са налице множество психосоциални фактори, а така също и културални, които обуславят отношението на обществото към алкохолната употреба. У нас според НЦОЗ при изследване от 2014 год. се установява алкохолна употреба при 65,7% като при ¼ от тях употребата е редовна. Същевременно ефектите от алкохолната употреба са индивидуално детерминирани и следва да се разглеждат в биопсихосоциален аспект. Често има отричане на проблема, а последиците освен психо-социални са и соматични, свързани със значителни разходи за диагностика и лечение на усложненията. В този смисъл навременното идентифициране (диагностициране) чрез надеждни и удобни инструменти е от съществено значение за превенция на задълбочаване на проблема и на предотвратяване на усложненията.

Литературният обзор е представен на 45 страници и обхваща различните био-психо-социо-етични аспекти на алкохолната консумация. Дискутират се различните модели на употреба, както и различните дефиниции за „допустима алкохолна консумация с най-голяма вероятност за редуциран риск“ от неблагоприятни последици. От литературния обзор се вижда, че има съществени различия в международен план в

разработените препоръки за количество алкохол (дневна/седмична консумация), асоцииращо се с нисък риск за здравето. Алкохолната консумация се разглежда от различни гледни точки, като социално приемлив модел на поведение, като коморбидно състояние на тревожност, като рисков фактор за соматични проблеми и като мозъчно заболяване *per se*. Дискутира се необходимостта от ранно идентифициране и интервениране при установяване на проблемно пиене. Анализирани са и епидемиологичните аспекти на алкохолната употреба, респективно социалната значимост на проблема и необходимостта от количествени и качествени стратегии за оценка. Разглежда се и моментното влияние на КОВИД-19 върху нивата на психосоциален стрес и засилване на проявите на дезадаптивно поведение, включително повишена алкохолна консумация. В литературния обзор, внимание се обръща и на различните скриниращи проблема инструменти и по специално на теста AUDIT, преведен на български и ползван у нас, но без да бъде до настоящия момент валидизиран. Този факт, както и значимостта от провеждането на скрининг мотивират научната разработка на докторанта.

Методологията на настоящото проучването е представена на 8 страници

Целта е конкретна и се свежда до валидизация на скрининговия въпросник AUDIT, който се използва за ранна идентификация на случаите на вредна употреба на алкохол и алкохолна зависимост. Така поставената цел е свързана с изпълнение на две групи задачи:

- Установяване на факторната структура на скрининговия инструмент AUDIT за българската популация
- Изследване на психометричните характеристики на въпросника AUDIT - външната и вътрешната валидност на въпросника.

Допълнителни анализи се предвиждат за доказване на скрининговата стойност на въпросника спрямо други въпросници за алкохолна употреба/зависимост. Ясно формулирана е основната хипотеза за потвърждаване на три-факторната структура на скрининговия инструмент AUDIT, високата му вътрешна консистентност, както и значителната корелация с други скриниращи въпросници, а така също и с въпросника на Спилбърг за тревожност. Счита се за недостатък на проучването анализиранието само на демографски (пол и възраст), а не на социо-демографски фактори като образование, семеен статус, професионално функциониране, а така също и липсата на отчитане на фактора коморбидност, както с психични, така и със соматични заболявания.

Материал и методи. Проучването е срезово, емпирично като се оформят две групи – на пациенти с вредна алкохолна употреба и здрави контроли. Пациентите са изследвани за периода – 08-12.2020 год. във Втора психиатрична клиника на МБАЛ “Света Марина“, гр. Варна. Налице е и втори етап, през който се изследват пациентите след 12 месеца. Оценяват се демографските данни и се прилагат следните самооценъчни въпросници – AUDIT; AUDIT-C (кратка версия) и CAGE за оценка на алкохолната консумация и въпросник на Спилбърг за тревожност (STAI-T и STAI-S). Ясно са дефинирани включващите и изключващи критерии.

Използваните статистически методи за анализ на данните са: дескриптивна статистика; корелационен анализ; проверка на вътрешната консистентност посредством коефициент алфа на Кронбах; експлораторен факторен анализ; определяне на факторната структура на AUDIT; анализ на сензитивност и специфичност на методиката (ROC крива) и анализи, с които да се потвърди скрининговата стойност на скалата спрямо други инструменти за скрининг.

Резултатите са представени на 55 страници. Оформена е пациентска група от 33 лица, като на втория проследяващия етап остават 22. Основните диагнози са F10.1 (3 пациента, 9,09%) и F 10.3 (30 пациента, 90,91%). Средната възраст на тази група е 43,52 ($\pm 8,772$) с два възрастови пика – около 40 год. и след 55 год., като преобладават мъжете (75,76%).

Контролната група е от 128 лица със съпоставима средна възраст, но е по-хомогенна и с по-равностойно разпределение по пол.

Пациентската група освен с контролите се сравнява по демографски данни и с пациентска група от 242 лица, преминали през същата клиника за 2019 год. с оглед съпоставяне по пол и възраст, като в методологията на проучването не е описано, че ще се проведе подобно сравнение. Демографските данни в анализиранията пациентска група са съпоставими с тези от 2019 год. Сравнителните данни и описателната статистика са представени и в табличен и в графичен вид, което е излишно дублиране на информацията. Анализирани са стойностите на скриниращите инструменти, съпоставени са по пол и възраст, оценени са числово и дялово и са представени в табличен вид. Тревожността е оценена и като личностова и като ситуативна характеристика и в двете изследвани групи, като по-високи стойности се установяват в пациентската група в сравнение с контролната, без да става ясно дали различията са статистически значими. Прави впечатление, че и в двете групи тревожността като

личностова характеристика е с по-високи нива, отколкото ситуативната тревожност, въпреки актуалната пандемична ситуация, в която се провежда изследването като би било интересно този резултат да се анализира. Оценена е висока надеждност на използваните инструменти, като коефициента на Кронбах α варира, съответно за контролната и пациентска група от: 0,770 до 0,848 за AUDIT; от 0,692 до 0,801 за AUDIT-C; от 0,831 до 0,935 за STAI-S и от 0,812 до 0,892 за STAI-T. Една значителна част от резултатите е посветена на корелационния анализ, който демонстрира значими коефициенти на корелация, които в пациентската група са най-изразени между ситуативната тревожност и тревожността като личностова черта, между разширената и кратката версия на AUDIT и между двата скриниращи въпросника AUDIT и CAGE. Корелацията между скриниращите въпросници в контролната група също е изразена и статистически значима. Установена е и висока тест-ретест надеждност на използваните инструменти след 12 месеца при 22 пациенти. Не става ясно в обсъжданите резултати по какви причини отпадат 1/3 от пациентите (11 лица).

Всички условия за провеждането на факторен анализ са проверени и потвърдени. Използвани са тест за адекватност – КМО (Kaiser-Meyer-Olkin), както и Bartlett's test за специфичност, което прави получените резултати надеждни и значими. Приложените експлораторен факторен анализ, корелационна и ротационна матрици представляват модерен статистически подход за потвърждаване на три-факторната структура на въпросника AUDIT и отхвърляне на двуфакторната.

Прилагането на ROC-анализа дава възможност за определяне на сензитивност и специфичност на използвания инструмент и по-специално на първите 3 въпроса от AUDIT-теста. Демонстрира се висока чувствителност и валидност, като най-висока е при 2-ри въпрос, следвана от 3-и и 1-ви въпрос.

Обсъждането е представено на 16 страници (несъразмерно с обема на представените резултати – 55 страници). Съпоставят се демографските резултати на пациентската група с литературните данни.

Подчертават се резултатите за преобладаване на лицата в трудоспособна възраст, както и по-широкото засягане, в пъти на мъжкия пол, но самостоятелните анализи и интерпретации биха могли да бъдат по-задълбочени. Интерес представлява снижаването на скриниращия праг при жените. Обичайните прагови стойности, отчетени чрез AUDIT са ≥ 8 . Важен резултат, който се анализира и подчертава е, че двата инструмента AUDIT и CAGE са съпоставими, но при жените по-ниската прагова

стойност (≥ 5) дава по-висок дял рискови лица. Потвърждава се и се анализира три-факторния модел на AUDIT, като се формират следните фактори: на консумация; на зависимост; на рискова/вредна употреба. Подчертава, се че кратката версия на въпросника може да замени целия въпросник. Участниците с вредна употреба на алкохол и зависимост показват по-високи резултати при оценка на тревожността, което повдига въпроса за причинно-следствените връзки при тези състояния. Обсъжда се високата сензитивност на първите три въпроса на методиката, което е потвърждение за скрининговата ѝ стойност при разгледаната българска извадка. Тези резултати дават основание за последващи изследвания на сензитивност и специфичност на скалата при различни прагове.

Изводите и приносите отразяват реалистично заложения дизайн на проучването, получените резултати, както и направените от автора анализ и дискусия. Налице са 10 извода и 3 приноса, които са повече с практическа и теоретична приложимост.

Д-р Борисова коректно обсъжда и няколко **лимитиращи фактора**, които се отразяват върху проучването: наличието на пандемия от КОВИД-19, което от една страна се явява ограничение, но може да се използва при следващи сравнителни проучвания, като се оценява влиянието на пандемията като модифициращ фактор; малка пациентска група, в рамките на относително кратък период на включване на пациенти; цялостната извадка е от Варненски район и не е представителна в национален план.

Научноизследователска дейност: Във връзка с дисертационния труд Д-р Борисова представя три публикации, от които в една е самостоятелен автор и една е в съавторство в списание с импакт фактор.

В заключение: Представеният ми за становище дисертационен труд е фокусиран предимно върху скрининга на вредна алкохолна употреба, като е използван въпросник за оценка на употребата на алкохол - AUDIT. Наличен е превод на български език като въпросникът отдавна се използва в масовата практика, но без да е валидизиран и без да е потвърдена неговата скринингова стойност. Валидизацията на въпросника AUDIT за извадка в българска популация ще даде възможност за по-прецизен скрининг и сравнимост на резултатите, отнесени към световните стандарти. Неговата скринираща стойност, съпоставимостта му с други сходни инструменти, включително и със

съкратената 3-точкова версия, както и високата му сензитивност и валидност са безспорни резултати от настоящия дисертационен труд. Същите са обективизирани посредством прилагането на модерни статистически анализи, които правят получените резултати надеждни и с голяма приложна и теоретична стойност.

Направените от мен коментари и забележки не променят по същество значимостта и достоверността на представените резултати.

Въз основа на гореизложеното считам, че предоставеният ми за становище дисертационен труд на тема: **Приложение на скринингова методика при изследването на пациенти, употребяващи алкохол в клинична популация** отговарят на изискванията на закона за развитие на академичния състав в република България (ЗРАСРБ) и правилника за прилагане на ЗРАСРБ, както и правилника на МУ гр. Варна. Оценявам положително дисертационния труд и предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват положително за присъждане на образователната и научна степен „доктор” на Д-р Светла Милчева Борисова

28.06.2022 год.

Изготвил становището:

Доц. Д-р Весела Стоянова

